

СТВОРЕННЯ МЕРЕЖІ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИХ ЦЕНТРІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

І.М.Савченко

М.Київ, Інститут професійно-технічної освіти АПН України
savchenko_irina@ukr.net

Анотація. Статтю присвячено актуальним аспектам створення мережі інформаційно-аналітичних центрів професійно-технічної освіти в Україні. Представлено проміжні результати експериментальної роботи щодо створення системи інформаційно-аналітичного забезпечення управління професійно-технічною освітою.

Ключові слова: Інформаційно-аналітична діяльність, інформаційно-аналітичні центри професійно-технічної освіти, управління професійно-технічною освітою, інформаційний моніторинг

Abstract. The article is devoted to current aspects of a network of information and analysis of vocational education in Ukraine. The preliminary results of experimental work on the creation of information-analytical support of vocational education are presented.

Keywords: Information analysis and information-analytical centers of vocational training, managing vocational education, information monitoring.

Інформаційно-аналітична діяльність пов'язана з виявленням, опрацюванням, збереженням та поширенням інформації переважно у сфері управління [9, с. 14-15.]. Проте, для управлінської сфери важливим є не стільки своєчасне ознайомлення з первинною інформацією, скільки випереджувальне виявлення проблемних ситуацій і прогноз розвитку подій. Необхідність в отриманні такої інформації зумовлена переходом владних структур до прогностичних форм діяльності з використанням багатоваріантних моделей розвитку подій, що потребує не просто констатації фактів для доведення тієї чи іншої тези, а системного підходу до розв'язання проблеми в цілому на основі поєднання інтелектуальних здібностей людини з функціональними можливостями сучасних автоматизованих інформаційних систем [10].

На думку Ю.Конаржевського управлінська діяльність щодо розвитку і упорядкування будь якої системи передбачає вплив на неї з метою переходу її в якісно новий стан на основі процесів переробки інформації. Для систем управління актуальне значення має

функціональна концепція інформації. Поява цієї концепції розвинута в роботах американського математика Норберта Вінера і пов'язана з кібернетикою - наукою про управління та зв'язок у живих організмах, суспільстві і машинах (це дало другу назву концепції – функціонально-кібернетична). Кібернетика формулює принцип нерозривного зв'язку (єдності) інформації з управлінням, з функціонуванням самокерованих та самоорганізованих систем (технічних, біологічних та соціальних).

Значимо, що управління освітою – цілеспрямована зміна її стану. Ефективне і результативне управління потребує знання природи об'єкту управління, наявності відповідної інформації для прийняття управлінських рішень, механізмів та ресурсів їх реалізації.

Модернізація управління освітою, на думку В.Лугового, передбачає запровадження державно-громадської управлінської моделі, децентралізацію, автономізацію навчальних закладів, демонополізацію і конкуренцію освітніх послуг, орієнтацію на творчо-орієнтовний розвиток освіти, науковий, аналітичний і прогностичний супровід управлінських рішень, моніторинг освітніх потреб, пропозицій у навчанні, якості освіти, незалежне оцінювання навчальних досягнень, справедливу доступність освіти протягом життя [4, с.944].

На даному етапі розвитку суспільства, в умовах якісних змін як на ринку праці так і у динамічному конкурентному освітньому середовищі, особливої актуальності набуває об'єктивний аналіз інформації щодо стану та розвитку як системи професійно-технічної освіти (ПТО) в цілому, так і конкретного професійно-технічного навчального закладу (ПТНЗ), що дає змогу здійснювати прогностичне обґрунтування розвитку на основі їх органічних взаємозв'язків і взаємовпливів.

Значення ролі інформації в управлінському процесі не можна недооцінювати. Практика доводить, що повнота, актуальність і своєчасність у інформаційно-аналітичному забезпеченні управлінських кадрів є найважливішими чинниками від яких залежить оперативність реагування на зміни зовнішнього середовища, процеси прийняття рішень, формування стратегії.

Від уміння використовувати нові підходи, що враховують динаміку змін у життєдіяльності освітніх систем, вчасно знаходити і оперативно використовувати інформацію, залежить успішність, імідж, бренд та рейтингова позиція будь якого професійно-технічного навчального закладу.

Слід зазначити, що директори ПТНЗ сьогодні активно оволодівають освітнім менеджментом, чимало часу проводять в мережі Інтернет де можна ознайомитись з досягненнями колег; результативністю проведених ними заходів; розшукати освітні ноу-хау;

здійснити віртуальні екскурсії по іншим навчальним закладам; проаналізувати ефективність створених існуючих депозитаріїв та електронних бібліотек; оцінити дієвість власних форумів, розроблені профорієнтаційні (професіограми і відомості про майбутню професію, підприємства-замовників кадрів та можливості побудови кар'єри) і навчальні (словники професійних термінів, практикуми, лекції, тести, методичні поради) ресурси; знайти сучасне технологічне обладнання та нових соціальних партнерів. Особливою подією щодо входження Української професійно-технічної освіти в світовий інформаційний освітній простір стало створення освітнього порталу «Профтехосвіта», який розгорнуто і у англомовній версії.

Проблеми створення системи інформаційно-аналітичного забезпечення управління ПТО в Україні вже неодноразово висвітлювались на сторінках журналу «Професійно-технічна освіта». Ми інформували про проведення експерименту за ініціативи Європейського Союзу (ЄС) та Міністерства освіти і науки України щодо створення інформаційно-аналітичної системи управління ПТО (ІАСУ ПТО) в пілотних регіонах України (Автономній республіці Крим, Дніпропетровській, Львівській, Черкаській, Харківській областях та м. Київ). Реалізацію ініціативи здійснює проєкт ЄС «Підвищення ефективності управління професійно-технічною освітою на регіональному рівні в Україні» (Проєкт).

Згідно з завданнями інформаційного компоненту Проєкту, метою інформаційно-аналітичної системи управління професійно-технічною освітою є створення інформаційного ресурсу щодо забезпечення органів управління ПТО, професійно-технічних навчальних закладів, наукових установ інформацією про стан і тенденції розвитку ринку праці та ринку освітніх послуг, необхідних для поліпшення якості підготовки кваліфікованих робітників, прийняття ефективних управлінських рішень.

На 01.06.09 в Україні функціонувало 6 регіональних інформаційно-аналітичних центрів ПТО (РІАЦ ПТО) у вищезазначених областях та Всеукраїнський інформаційно-аналітичний центр ПТО (ВІАЦ ПТО) в структурі Інституту професійно-технічної освіти Академії педагогічних наук України (АПН України). Діяльність мережі інформаційно-аналітичних центрів спрямовується на проведення інформаційного моніторингу якості та доступності освітніх послуг, вдосконалення роботи з статистичною інформацією, створення комплексної інформаційної бази, відстеження потреби регіонального ринку праці, і як результат оприлюднення результатів досліджень, розробку рекомендацій, надання аналітичних довідок.

Завдання інформаційного моніторингу – відстеження, аналіз існуючого стану проблеми або процесу і моделювання варіантів їх розвитку на основі об'єктивної інформації. Під системою інформаційного моніторингу ми розуміємо таку комплексну систему, яка забезпечує аналітичною інформацією управлінську діяльність завдяки консолідації зусиль експертів, методистів, науковців, програмістів за допомоги сучасного інструментарію, комп'ютерної техніки, програмного забезпечення.

Процедури інформаційного моніторингу вимагали розроблення відповідного інструментарію, автоматизованого інформаційно-аналітичного програмного забезпечення, науково-методичного супроводу, підвищення кваліфікації керівників і методистів РІАЦ ПТО та ВІАЦ ПТО.

Тому, в рамках Проекту при конструктивній науково-методичній підтримці департаменту ПТО МОН України, Інституту ПТО АПН України, розроблено відповідний інструментарій, який отримав назву «Індикатори ефективної діяльності професійно-технічного навчального закладу». Він представлений 7 підгрупами таких індикаторів як працевлаштування, зміст навчання і навчально-методичне забезпечення, результативність навчання, кадровий потенціал, доступність професійно-технічної освіти, матеріально-технічна база, фінансування), які відіграють роль каталізатора у моніторингу та оцінюванні ефективності ПТО і є сучасним інструментом управління, оскільки дозволяють інформувати органи управління про стан системи, здійснювати аналіз результативності ПТНЗ, проводити рейтингову оцінку регіональної мережі ПТО.

Наказом Міністерства освіти і науки України № 55 від 02.02.09 р. індикатори ефективної діяльності професійно-технічного навчального закладу та методичні рекомендації щодо їх використання були затверджені і прийнято рішення здійснити моніторинг, використовуючи розроблений інструментарій.

Вивчення зарубіжного досвіду переконливо свідчить про те, що індикатори відіграють одну з основних ролей в управлінні і оцінюванні ефективності функціонування освітньої системи. Вони забезпечують чіткий і точний цільовий опис системи освіти та визначають області порівняння при аналізі різних явищ. Відомо, що деякі тенденції розвитку освітньої системи можна виявити тільки спостерігаючи їх тривалий час. Тому, результати моніторингу за допомоги індикаторів будуть корисні за умов спостереження протягом певного часу, тобто щорічному аналізі. Цьому сприятиме і створення інформаційно-аналітичного банку даних, який дозволить оцінювати часові ряди

індикаторів і аналізувати їх як на загальнодержавному, регіональному рівнях та і на рівні ПТНЗ.

Надзвичайно важливо, при проведенні аналізу, наголошують працівники відділу моніторингу та оперативної роботи департаменту професійно-технічної освіти Міністерства освіти і науки України, враховувати наявну неоднорідність і відмінності щодо функціонування кожного навчального закладу, які залежать як від територіального розташування, демографічних тенденцій, знаходяться під впливом конкретних соціально-економічних умов, що мають особливості в кожному регіоні.

Сьогодні інформаційні технології є тим підґрунтям, які в значній мірі обумовлюють розвиток нових підходів до управлінської діяльності. Завдяки інформатизації освіти, використанню сучасних програмних продуктів, інформаційно-аналітичних систем процес прийняття управлінських рішень прискорюється, вивільняється час на вирішення інших завдань.

Інформатизація освіти – упорядкована сукупність взаємопов'язаних організаційно-правових, соціально-економічних, навчально-методичних, науково-технічних, виробничих і управлінських процесів, спрямованих на задоволення інформаційних, обчислювальних і телекомунікаційних потреб, що пов'язані з можливостями методів і засобів інформаційних та комунікаційних технологій (ІКТ) учасників навчально-виховного процесу, а також тих, хто цим процесом управляє та його забезпечує [4, с.360].

У вітчизняній педагогіці процеси інформатизації освіти знаходяться в полі зору Б.Маліновського, В.Бикова, М.Згуровського, В.Кременя, В.Лугового, В.Олійника, С.Сисоевої та інших. Інформатизація освіти передбачає інтенсивне використання ІКТ не лише у навчально-виробничому та виховному процесі, а й в усіх сферах управлінської діяльності з метою створення і реалізації інформаційних систем управління освітою, спрямованих на підвищення ефективності її процесів, економії часу та ресурсів.

Враховуючі сучасні тенденції, з метою економії кадрових ресурсів, автоматизації та аналізу розрахунку індикаторів було розроблено інформаційно-аналітичну систему «Профтех» (ІАС «Профтех», Режим доступу: <http://www.proftechinfo.org.ua/>), яка є спеціалізованим інструментом збору, обробки, аналізу, зберігання та представлення інформації. Функціонально система призначена для оперативного моніторингу результативності діяльності ПТНЗ з метою забезпечення інформаційних потреб органів управління ППО та користувачів системи.

Технічні можливості системи дозволяють не лише при введенні показників ПТНЗ розраховувати індикатори ефективної діяльності, а й отримувати завдяки конструктору звітів оперативну інформацію в візуальній формі відповідно до індивідуальних потреб та запитів користувачів. Завдяки консолідації даних, кожен індикатор має можливість бути представленим і проаналізованим як на рівні ПТНЗ, так і на загальнодержавному та регіональному рівні.

ІАС «Профтех» розгорнуто в мережі Інтернет і дозволяє вносити до неї показники ПТНЗ, як безпосередньо в самій системі, так і імпортувати за допомоги офлайн-форми (файлом Excel). Дані в систему вводяться щорічно, часові ряди зберігаються і дозволяють здійснювати відстеження показників і індикаторів в динаміці.

Враховуючи демократичні перетворення в суспільстві, на відміну від тих часів, коли інформація була закритим ресурсом, в ІАС «Профтех» реалізовано можливість бути доступною, відкритою системою за допомоги Інтернет всім користувачам (керівникам різних рівнів управління освітою, педагогічним працівникам, роботодавцям, абітурієнтам, їх батькам, іншим соціальним партнерам). Але, це накладає певну відповідальність на керівників ПТНЗ за об'єктивність даних. Враховуючи існуючий, стан системи ПТО, завищені показники, можуть свідчити про поверхове відношення до збору і представлення даних, або про бажання будь якою ціною виглядати пристойно в рейтингах. Тому, хотілось застерегти від помилок та поверхового відношення до даної проблеми хоча б нагадуванням висловлювання соціалістичної доби, що «є брехня, є брутальна брехня, і нажаль, є статистика...», яку досвідченому фахівцю побачити доволі просто.

Перші етапи роботи показали, що досвіду роботи щодо збору і представлення подібної інформації ПТНЗ ще бракує. Але усвідомлення того, що індикатори кожного ПТНЗ відкриті для огляду й можуть бути перевірені, порівняні з даними інших начальних закладів, від них залежать сумарні дані показників регіону, змушує керівників бути надзвичайно уважними.

На першому етапі роботи інформаційно-аналітичних центрів проводилось введення показників пілотних ПТНЗ, вищезазначених регіонів в систему. Цей процес не був легким – він потребував кропіткої роботи представників ПТНЗ, які відповідали за збір інформації, ретельної перевірки даних введених в систему (при неввірно наданих даних отриманий індикатор-відсоток перевищував 100%). Заповнення паспорту ПТНЗ теж потребувало наполегливості, уважності та прискіпливості працівників РІАЦ ПТО.

Нажаль, при проведенні інноваційних експериментів ми забуваємо про психологічну підготовку до них учасників процесу. А від цього залежить, як будуть сприйматись нововведення. Тому, працівниками ВІАЦ ПТО, РІАЦ ПТО було підготовлено відповідні методичні матеріали, презентації для ознайомлення з завданнями ІАСУ ПТО та функціональністю ІАС «Профтех».

Інформаційно-аналітичне забезпечення розвитку професійно-технічної освіти потребує розвитку відповідних служб та відповідного формування їх кадрового складу, для якого надзвичайно актуальним є оволодіння методиками аналітичних досліджень, що знаходяться на перетині ряду наукових дисциплін, зокрема соціології, політології, економічної науки, математики, логіки, інформатики тощо.

Саме з цих причин, кожен етап діяльності інформаційно-аналітичних центрів ПТО за організаційної, методичної допомоги департаменту професійно-технічної освіти МОН України, Інституту професійно-технічної освіти АПН України, фінансової підтримки Проекту ЄС, супроводжувався тренінгами, навчанням, консультаціями, як персоналу центрів, так і працівників ПТНЗ, відповідальних за надання інформації в систему. Лише після відповідного навчання працівниками РІАЦ було розпочато збір і введення показників пілотних ПТНЗ регіону в систему.

За результатами введення показників пілотних ПТНЗ відбулись науково-практичні семінари, на яких перед представниками інших регіонів керівники інформаційно-аналітичних центрів ПТО показали результати роботи ІАС «Профтех»: оперативність отримання результатів розрахованих індикаторів в графічній формі; можливості порівняння, співставлення досягнень навчальних закладів; проведення аналізу в динаміці різних часових рядів та на різних рівнях (загальнодержавному, регіональному, рівні ПТНЗ) тощо.

Є також одна серйозна проблема, до якої хотілось пригорнути увагу, а саме, той факт, що деякі ПТНЗ і до нині не мають доступу до Інтернет. В пілотних регіонах за цих причин відповідальні за надання інформації керівники і працівники ПТНЗ вимушені були відвідувати неодноразово РІАЦ ПТО замість того, щоб переслати дані електронною поштою, або імпортувати дані оффлайн-формою самостійно в систему.

Тому, проводячи SVOT аналіз розгортання ІАСУ ПТО, створення мережі таких центрів, однією з загроз щодо життєдіяльності системи є вищезазначений фактор. Невже на загальнодержавному рівні для ланки освіти, яка є стратегічно важливою для економіки України, не можна здійснити програми пільгового підключення до мережі Інтернет професійно-технічних навчальних закладів української глибинки?

Згідно плану, погодженого з департаментом ПТО Міністерства освіти і науки України, керівництвом Проекту, Інститутом професійно-технічної освіти АПН України інформаційно-аналітичні центри завершили введення даних пілотних ПТНЗ в систему за 2006-2007, 2007-2008 н. рр., провели аналіз отриманих результатів, здійснили випуск матеріалів за його результатами, розпочали підготовку щодо поширення стратегії створення ІСУ ПТО шляхом мультиплікації (передачі регіональними інформаційно-аналітичними центрами отриманого досвіду з проблеми).

Отже на сьогодні, завдяки управлінню визначається майбутнє освітньої системи. Від того, як спрацює управління, кардинально залежить якість й ефективність системи освіти, характер та напрями її розвитку. Мета модернізації системи управління – створити гнучку, цілеспрямовану, ефективну систему державно-суспільного управління освітою, що забезпечить інтенсивний розвиток, високу якість навчання, спрямованих на задоволення потреб економіки, особистості, суспільства. На наш погляд, актуальним питанням для професійно-технічної освіти України є прогнозування розвитку ПТО і її модернізація в умовах запровадження стратегії децентралізації управління і адміністрування системою, тобто той шлях, яким пройшли розвинуті країни Європи, але враховуючи збережені надбання найкращих традицій національної професійної школи. Тому, реалізація модернізації системи інформаційно-аналітичного забезпечення ПТО в умовах ринку праці відноситься до актуальних завдань розвитку професійно-технічної освіти.

Підсумовуючи, хотілось зазначити, що ніхто не застрахований в цьому житті від помилковості, нові інновації завдяки апробаціям доводять власну дієвість, віддаляють з експериментів зайве, залишають в практиці дійсно ключові позиції. Сподіваємось, що ідеї Проекту ЄС при підтримці департаменту ПТО Міністерства освіти і науки України, Інституту професійно-технічної освіти АПН України, АПН України будуть реалізовані створенням мережі інформаційно-аналітичних центрів ПТО в Україні, що потребує вирішення ряду завдань щодо кадрового, матеріально-технічного, науково-методичного, нормативно-правового забезпечення діяльності нових регіональних інформаційно-аналітичних центрів.

Література:

1. Ананич І.С. Агрегирование информации в системах информационного мониторинга / И.С. Ананич, А.Г. Беленький, Л.Б. Пронин, А.П. Ръжов // Труды Международного семинара «Мягкие вычисления – 96». Казань, 3-6 октября 1996. – С. – 22-26.

2. Белл Д. Социальные рамки информационного общества // Новая технократическая волна на Западе / Под ред. П.С.Гуревича. – М. : Прогресс, 1986. – 330 с.
3. Гохберг Л.М. Государственный университет – высшая школа экономики, Институт статистических исследований и экономики знаний / Л.М. Гохберг // Материалы научно-практической конференции. Презентация. “Модернизация статистики образования: концепция и реализация” — М. : 03.03.2006. (21слайд).
4. Енциклопедія освіти / Акад.пед. наук України; головний ред. В.Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
5. Кастельс Мануель. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / Пер. с англ., под ред. О.И. Шкаратана. – М., 2000. – С. 27.
6. Перший щорічний доклад Форуму “Мережі для людей та співтовариств”. – [Електронний ресурс]: // Networks for People and their Communities. Making the Most of the Information Society in the European Union. First Annual Report to rhe European Commission from the Information Society Forum. – June 1996. – Режим доступу: <http://www.relcom.ru/Archive/1997/>
7. Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет і забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні.– [Електронний ресурс]: // Указ Президента України з 31.07.2000 року № 928/2000 – Режим доступу: <http://library.kr.ua/ukprinternet.html>
8. Ракитов А.И. Философия компьютерной революции / А.И. Ракитов. – М.: Политиздат, 1991.– 287 с.
9. Сілкова Г. Інформаційно-аналітична діяльність як напрям інформаційної діяльності // Вісн. Кн. палати. – 1999. – № 3.
10. Сорока М.Б. Національна система реферування української наукової літератури / М. Сорока. [Електронний ресурс]. – НАН України, Нац. б-ка України імені В.І.Вернадського. — К.: НБУВ, 2002. — 209 с. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/>
11. Теорія і практика глобального інформаційного суспільства. Українське інформаційне суспільство / Ковалевський В.О. – [Електронний ресурс].// 2007–16–08. – Режим доступу до журн.: <http://kovalevsky.webs.com.ua/uis/uis.htm>.
12. Термінологічний словник з інноваційних методик навчання на основі інформаційно-телекомунікаційних технологій навчання. [Уклад. М.Ю. Кадемія, за ред. Р.С. Гуревича]. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – с.172.
13. Тоффлер Е. Третя хвиля / Е. Тоффлер. – К. : Всесвіт, 2000. – 453 с.

14. Функціональна концепція інформації. – [Електронний ресурс]: // Вікіпедія – вільна енциклопедія. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki>
15. Чухно А. Теорія постіндустріального суспільства як глобальна методологічна парадигма / А. Чухно. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.soskin.kiev.ua/cgi>.